

*Allame Sejjid Muhammed
Husejn Husejni Teherani
S perzijskog preveo Amar Imamović*

Blistajuće sunce¹

UDK 28-1

Sažetak

Prijevod dijelova knjige Blistajuće sunce predstavlja pokušaj da se поближе i podrobnije upoznamo sa jednim od onih ljudi koji su čitavim svojim životom svjedočili da nema boga, osim Boga, i koji su bili potpuno otjelovljenje ovog temeljnog načela islama. Allame Sejjid Husejn Husejni Teherani, bio je blizak učenik Allame Tabatabaija, kako u intelektualnim naukama, tako i u irfanu. Nakon smrti svoga učitelja, a u njegovu spomen, započeo je sa pisanjem knjige sjećanja, koja je objavljena pod naslovom *Blistajuće sunce*. Knjiga je napisana na temelju razgovora vođenih između učenika i učitelja. Podijeljena je tematski na sedam dijelova, a mi ćemo ovom prilikom iz svakog dijela prenijeti kraći dio i to predati na uvid poštovaocima lika i djela ovog velikog čovjeka.

Ključne riječi: irfanski metod, tefsirski metod, moralni metod, Henry Corbin

¹ Preuzeto iz knjige: Allame Sejjid Husejni Teherani, *Mebr-e tābān*, Mešhed, Entešārāt Allāme Tabātabāi, 1418. H.g.

Kratka biografija Allame Tabatabajija

Naš učitelj Allame očevom linijom je potomak Imama Hasana, i to od strane Ibrahim ibn Ismail Dibadža, a sa majčine strane potomak je Imama Husejna. Zbog toga je knjige koje je pisao u Tabrizu potpisivao sa Sejjid Muhammed Husejn Hasani Tabatabai. Pošto je Fatima, majka Ibrahima Tabatabajija, bila kćerka Imama Husejna svi njegovi potomci stižu ženskom linijom do Imama Husejna.

Majka Allame Tabatabajija u njegovoj četvrtoj, a otac u njegovoj devetoj godini života preseljavaju na Onaj svijet. Nakon smrti roditelja, Allame Tabatabai ostaje sam sa mladim bratom po imenu Sejjid Muhammed Hasan.

Nakon preminulog oca nad njima preuzima brigu njihov skrbnik, koji se brinuo da im osigura iste uvjete života kao i prije, i zbog toga unajmljuje jednog slugu i sluškinju koji su se brinuli o njima dok nisu porasli. U Tabrizu ostaju sve dok nisu prošli osnovno obrazovanje. U kaligrafiji su oba brata stekla posebnu umješnost.

Učitelj bi govorio: "Često bi se desilo da od jutra do mraka sa bratom provedem u okolini Nedžefa na padinama njegovih planina i u okrilju njegovih zelenih brežuljaka, vježbajući kaligrafiju. A tek naveče vraćali bismo se u Nedžef."

Ova dva brata, kao dva iskrena prijatelja, stalno su bila zajedno tokom prolaska svih stepena nauke i primjenjivanju onoga što su naučili, kako u dobru, tako i u tegobama. Bili su jedna duša u dva tijela.

Sejjid Muhammed Hasan Tabatabai bio je sa svih aspekata sličan našem učitelju: u pristupu nauci i istraživanju, širokogrudosti, velikom entuzijazmu, arifskom i skromnom životu u njegovom pravom značenju, izbjegavanju ljudi Ovoga svijeta, uvijek u dubokom razmišljanju, u stalnom sobraćanju sa svojim Gospodarem, u samoći i prisnosti, mjestima usamljenim, snaži promišljanja, privrženosti čistome Šerijatu i Poslanikovoј porodici, žrtvujući se na njihovom putu, uzdizanju Istine, pomaganju nemoćnih i siromaha. U svojoj sredini, u Tabrizu, i šire, u Azerbejdžanu, bili su poznati po bogobojaznosti i duhovnoj čistoti. /.../

Punih deset godina ova dvojica braće provela su u Nedžefu, uvijek zajedno, učeći fikh, metodologiju fikha (usul), filozofiju, irfan i matematiku.

Zbog manjka novca i neredovnog stizanja prihoda od zemlje koja je bila data pod najam u Tabrizu, morali su se vratiti u Iran. Deset godina provode u području Šadabad kod Tabriza, baveći se poljoprivredom, sve dok im se imovinsko stanje nije popravilo. Nakon toga, Allame Tabatabai preseljava u Qom, s ciljem da sačuva naučni centar i njegove učenike od navale iskrivljenih vjerovanja. Njegov brat se nastanjuje u Tabrizu, započinjući podučavati učenike u tamošnjem islamskom naučnom centru. Ajatullah hadži Sejjid Muhammed Hasan Ilahi predaje *Šifa*, *Asfar* i druge knjige Mulla Sadraa. Istovremeno, ako bi se našao neki zaljubljenik puta Božijeg, prigrlio bi ga i vodio ga do praga željenog cilja.

Bio je veoma jednostavan čovjek, bez ikakvih maski, ponizan, istančanog i prijatnog morala, znalac Božijih tajni, istinska stanja duša bila su mu otkrivena, veoma dobar odgajatelj.

Naš učitelj ga je često hvalio i iskazivao izvanrednu ljubav prema njemu.

Govorio je: "Moj brat je napisao knjigu o utjecaju zvuka, kakvoći melodija i njihovom djelovanju na dušu, djelotvornosti uspavanki koje se uče djeci i općenito o tajnama muzike i duhovnog odnosa sa dušom, kao i glasova i odjeka koji dopiru do ušiju. Knjiga je bila izuzetno dobra. Do danas je ostala bez premca u svijetu i sa svakog stanovišta izvanredna i nešto posve novo. Međutim, nakon što ju je završio obuzeo ga je strah da bi mogla stići u ruke nedostojnim ljudima, tlačiteljima te da bi je vlasti mogle iskoristiti za svoje ciljeve. Zato ju je potpuno uništio." /.../

Bratova smrt ostavila je dubok trag na našeg učitelja i uzrokovala srčane tegobe.

Drugi razlog koji je doprinio njegovom srčanom udaru bila je smrt njegove žene, koja je također ostavila dubok trag u njegovom životu, jer pažnja i ljubav ove žene bila je u njemu neodvojivo pomiješana kao što su pomiješani šećer i mlijeko. Njegov život, koji je bio utemeljen na ljubavi, odanosti i iskrenosti, poremetio se. /.../

Sveobuhvatnost Allame Tabatabaija u nauci i djelovanju

Allame Tabatabai je bio veliki Božiji znak, ne samo u pogledu filozofije i poznavanja tefsira Kur'ana, razumijevanja predaja i razotkrivanja njihovih srži, značenja i namjeravanog, i to ne samo u pogledu univerzalnosti njegovog poznavanja ostalih nauka, obaviještenosti o intelektualnim i tradicionalnim naukama, nego i u pogledu spoznaje Božijeg tevhida, srčanih poticaja, tevhidskih otkrovenja, posmatranja Božanske Svetosti, položaja smirenosti, otkrovenja stvari u svim svjetovima i kutovima duše.

Svako ko bi sa njim sjeo i suočio se sa njegovom šutnjom i savršenom smirenošću, pomislio bi da ovaj čovjek u svojim mislima nema ništa. Međutim, on bi tako bio uronjen u Božije svjetlosti i posmatranja skrivenog svijeta Melekuta da nije imao prilike ni volje da se spušta u niski profani svijet.

Zaista, njegova univerzalnost bila je neobična. Protezala se između podnošenja mora tajni i očuvanja vanjštine u skladu sa mnoštvom Ovog svijeta, ispunjavanja zahtjeva svakog svijeta ponaosob, predavanja, odgoja učenika, očuvanja i odbrane vjere i Božijih propisa.

I pored sveobuhvatnosti u nauci, Allame Tabatabai bio je simbioza nauke i djela, i to djela koje je proisteklo iz dubine pročišćene duše. Bio je spoj znanja, savršene misli, duše, srčanih poticaja i besprijekornog djelovanja. Bio je otjelovljenje Istine.

Njegovo kaligrafsko umijeće ispoljavalo se na najbolji i najvještiji način profesora kaligrafije, iako je na kraju zbog starosti njegova ruka drhtala, ali i drhtavi rukopis svjedočio je o profesoru u ovoj disciplini. Jednom prilikom je rekao: "Ostalo je nekoliko rukopisa iz doba mladosti, kada ih gledam ostajem začuđen: Zar je ovo moj rukopis?"

Poznavao je nauku o simbolici brojeva, ali nije viđeno da ju je koristio. Posjedovao je posebnu vještinu u numerologiji, na različite načine.

Osim uvida u numerologiju, bio je upućen u svemirsku geometriju i načine matematičkog dokazivanja. Bio je profesor stare astronomije, tako da je sa lakoćom mogao ispisati kalendar. Kao što je rečeno, održao nam je čitav niz predavanja na ove teme.

Naš učitelj je učio matematiku u islamskom centru u Nedžefu, kod Sejjid Abul-Kasima Hunsarija, poznatog matematičara svoga vremena, koji bi pričao da kada bi se neki profesori matematike na Bagdadskom univerzitetu suočili sa problemom koji nisu mogli riješiti, dolazili bi kod njega u Nedžef da ga riješe.

Allame Tabatabai je bio profesor arapske književnosti, semantike i retorike, a također i fikha i usula. Posjedovao je lahak i jasan fikhski metod, blizak realnosti. Njegovo učenje fikha i usula u cijelosti je trajalo deset godina, i to kod učitelja kao što su marhum ajetullah Naini, marhum ajetullah Kompani i ajetullah Isfahani.

Njegov vodeći profesor u filozofiji bio je poznati mudrac Aga Sejjid Husejn Badkubei. On je sa svojim bratom Sejjid Muhammed Hasan Tabatabai Ilahijem dugi niz godina učio filozofiju u Nedžefu, kod spomenutog profesora, i to knjige kao što su *Asfâr*, *Šifâ*, *Mašâ'er* i druge.

Marhum hakim Badkubei iskazivao je posebnu pažnju prema našem učitelju i da bi kod njega ojačao snagu izvođenja zaključaka i metodologiju dokazivanja, tražio je da ovaj izučava matematiku.

Irfan, ahlak i hadis učio je kod veoma cijenjenog arifa bez premca, Hadži Mirza Ali Aga Kazija. U svom duhovnom putovanju, borbi sa nefsom i šerijatskim asketizmom bio je pod njegovim nadzorom, odgojnim postupkom i podučavanjem.

Kazi je bio sa njim u rodbinskim vezama. U Nedžefu je pod svojom skrbi odgajao učenike Božijeg puta, izazvan ljepotom i opijenošću Njegovom i čežnjom za susretom Jedinog Svetog. U ovom području nauke i tehnike bio je jedinstven i neuporediv. Do te mjere ga je Allame Tabatabai cijenio da je jedino njega oslovljavao sa *učitelj*. Uvijek kada bi izgovarao riječ učitelj općenito, bez dodatnog određenja imena, mislio je na Kazija. Činilo se kao da se njegovi ostali učitelji – i pored sve njihove veličine – nisu mogli u znanju porediti s marhumom Kazijem.

Međutim, na širim okupljanjima, ako bi započeo razgovor o njegovim učiteljima, ime Kazija nikad ne bi spominjao iz velikog poštovanja kojeg je imao prema njemu. Druge učitelje ne bi spominjao uporedo sa njim, kao što i u kratkoj

autobiografiji napisanoj njegovim perom, u predgovoru knjige *Islamska razmatranja*, ne spominje Kaziju pored ostalih profesora. Ali, u prilikama kada je bilo pogodno spomenuti ovog velikog čovjeka nimalo se ne bi ustručavao, štaviše, spominjao bi ga sa posebnim poštovanjem. /.../

Naš učitelj je iskazivao veliku ljubav prema Kaziju. Naspram njega sebe je vidio malim. Na njegovom licu iščitavao je svijet veličine, tajni, tevhida, melekuta i postaja.

Jednog dana sam mu ponudio miris da se namiriše. Prihvatio ga je i ostao zamišljen na trenutak da bi potom rekao: “Dvije godine su prošle kako je preselio naš učitelj, marhum Kazi, i ja od tada nisam koristio miris.”

Sve do posljednjeg vremena, uvijek kada bih mu ponudio miris, bočicu bi zatvorio i vratio u džep. Nisam vidio da je koristio miris, iako je od preseljenja njegovog profesora prošlo trideset i šest godina.

Zanimljivo je da je životni vijek učitelja i učenika bio isti: oba su preselili u osamdeset i prvoj godini života. Allame Tabatabai se rodio 1321. godine po Hidžri, a preselio je sa Ovoga svijeta u nedjelju ujutro, 17. Muharrema 1402. godini po Hidžri.

Jednom prilikom Allame Tabatabai je rekao: “Kada sam se doselio u Nedžef radi školovanja ponekad sam zbog rodbinskih veza odlazio do marhuma Kazija. Sve do jednoga dana, kada sam se našao u medresi, a marhum Kazi je prolazio tuda. Kada je stigao do mene, stavio je ruku na moje rame i rekao: ‘Sine moj! Ako želiš Ovaj svijet, klanjaj noćni namaz; ako želiš Onaj svijet, klanjaj noćni namaz!’ Ove riječi su toliko utjecale na mene da sam od tog trenutka pa sve do mog povratka u Iran, svih pet godina provodio i dan i noć u prisustvu marhuma Kazija. Ni jednog trenutka nisam propuštao, a da ne iskoristim njegovu blizinu. Od povratka u Iran pa sve do njegovog preseljenja naš kontakt se nije prekidao i marhum Kazi bi – na osnovu relacije učitelja i učenika – uvijek davao potrebna uputstva.”

Naš učitelj bi govorio: “Sve što imam, stekao sam od marhuma Kazija.”

Kazi je bio jedan od velikih mudžtehida. Bio je dosljedan u praksi da nastavu drži u svojoj kući. Predavao je fikh. Akšam- namaz bi sa

svojim učenicima također klanjao u kući, odmah nakon zalaska Sunca. U namazu je bio veoma smiren i dugo bi ga obavljao. Poslije akšama učio bi zikr sve do jacije.

U mjesecu Ramazanu učenici bi dolazili do njega da zajedno obave akšam. U noćima prve dvije desetine mjeseca Ramazana održavala bi se sijela podučavajućeg karaktera, čiji cilj je – između ostalog – bio oblikovanje duhovne bliskosti i općenito međusobno zbližavanje. Kada bi prošlo četiri saħata od noći učenici bi ponovo odlazili do njega i okupljanje bi trajalo dva sata. Ali u posljednjoj desetini mjeseca Ramazana okupljanja nije bilo jer marhum Kazi više nije bio viđen. Kolikogod da su ga tražili njegovi učenici u Nedžefu, mesdžidu Kufe, mesdžidu Saħle ili Kerbeli – od njega nije bilo ni traga. Ovakva njegova praksa ponavljala se svake godine, sve do preseljenja na Onaj svijet. /.../

Naučni metod Allame Tabatabajija

Naš učitelj je bio veliki mislilac, sa prodornim i dubokim zapazanjima. Nikad nije olahko prelazio preko nekog pitanja: dok ne bi razumio srž pitanja i istražio sve njegove vidove, ne bi prelazio preko njega.

U mnogim slučajevima kada bi bio upitan o nekom jednostavnom pitanju iz filozofije, tefsira ili predaja, čiji bi odgovor mogao dati odmah i sažeto, on bi najprije kratko šutio, potom bi razmatrao nekoliko mogućnosti odgovora i njihovu prihvatljivost, da bi tek potom dao odgovor.

U filozofskim temama nije izlazio izvan okvira logičke analitike i dobro je razlučivao područja sofistike, dijalektike i retoričkog silogizma naspram demonstrativne dedukcije. Problem nije napuštao sve dok ne bi razmatrana pitanja sveo na primarne premise i aksiome. Nikad nije miješao pitanja filozofije sa pitanjima irfana i unutrašnjeg osvjedočenja. Prilikom predavanja filozofije ne bi u raspravu uvodio ni jedne riječi o irfanu. Sa ovog aspekta razlikovao se od Mulla Sadraa i Hakima Sabzivarija.

Volio je da se u svakoj nauci raspravlja o pitanjima iste nauke, da se razgovor vodi u okviru tema i pravila jedne nauke i da se ne miješaju jedna sa drugom. Mnogo su ga opterećivale osobe

koje bi miješale pitanja filozofije, tefsira i hadisa. Takvi ljudi, budući da nisu mogli dokazati svoju namjeru dedukcijom, oslanjali bi se na predaje i tefsir, želeći time nadoknaditi nedostatke koji su se javili pri izvođenju dedukcije. /.../

Allame Tabatabai je smatrao filozofiju Mulla Sadraa najbližom zbilji. Iskazivao mu je posebnu zahvalnost zbog uvođenja novih pitanja u filozofiju, tako što je od 200 pitanja koja su se razmatrala u filozofiji taj broj narastao na 700. Također, pohvalno je govorio o ovom filozofu zato što se nije ograničio samo na peripatetički metod i zato što je misaonu filozofiju sjedinio sa unutrašnjom iluminacijom i srčanim osvjetlojenjem.

Mulla Sadra je dokazao u svojim knjigama, kao što su *Asfâr, M'abda i Me'ad, Arsje* i u brojnim drugim poslanicama, da između Šerijata, koji svjedoči zbilju, metoda dedukcije i unutrašnjeg osvjetlojenja ne postoji razilaženje. Ova tri metoda izviru iz jednog izvora i svaki od njih podržava i ojačava onaj drugi.

U tome je najveća usluga koju je Mulla Sadra učinio za svijet filozofije i Šerijata, a za potencijalne tragaoce za savršenstvom i primanjem božanskih izlivanja milosti ostavio je sva vrata otvorenim.

Iako se korijen ovakvog mišljenja nalazi u djelima Farabija, Ibn Sinaa, Šejh Išraka, Hadže Nasirudin Tusija i Šemsudin ibn Turke, ipak osoba koja je uspjela uraditi ovaj važni posao, i usto ga na uzvišen i fascinantant način privesti do kraja, bio veliki filozof oživljenog srca Mulla Sadra. Allame je smatrao da je on izvukao filozofiju iz zaborava i dao joj život, udahnuvši joj novu dušu.

Pored svega iznesenog, naš učitelj je posebno isticao položaj Mulla Sadraa u suzdržljivosti i odricanju od svijeta, njegovoj vezi sa Bogom, pročišćenju duše i njegovom prakticanju šerijatskog asketizma, koji je – izmaknut od svijeta – živeći u Kahaku, selu pored Koma, bio zaokupljen svojom dušom i njeno pročišćenje smatrao najvažnijem pitanjem. /.../

Suprotno mnogima – koji su smatrali da učenik-početnik najprije treba steći potpun uvid u predaje Imama Ehli-Bejta, a tek potom započeti učiti filozofiju – govorio bi: "Značenje ovog mišljenja obuhvaćeno je tvrdnjom: 'Dovoljna

nam je Knjiga.' Naše predaje pune su intelektualno preciznih, složenih i dubokih pitanja, koja se oslanjaju na filozofsku dedukciju. Bez učenja logike, filozofije i poznavanja metoda dedukcije i analogije, što razvija um i čini ga spremnim, čovjek ne može ući u ovo ogromno more predaja i pomoću njih steći sigurno uvjerenje i sređenu misao, a da pritom ne slijedi druge...

Predaje koje su prenesene od Imama nisu lahko shvatljive, zato što su oni imali različite učenike i samim tim različito bi i govorili. Neke od predaja su lahke za razumjeti, ali većina onih koje obrađuju pitanje tevhida i načela vjerovanja veoma su složene i na prvi pogled nerješive. Imami su ih kazivali onim svojim sljedbenicima koji su imali uvid u znanje logike i dedukciju, a i oni sami, povedeni primjerom svojih učitelja, kada bi polemizirali iznosili bi svoje dokaze na osnovama dedukcije. Sada se postavlja pitanje: Kako je moguće da se stekne uvjerenje bez oslanjanja na razum i pitanja logike?

Kao primjer za rečeno, predočit ćemo kratku raspravu o tevidu biti Božije. Jedno od najvažnijih pitanja u islamu, kojeg – za razliku od ostalih pravaca i vjera – čini posebnim, pitanje je tevhida. Istovremeno dok je ovo pitanje čista realnost i zbilja, ono je toliko nejasno i zavijeno velom tajanstvenosti, da ga druge vjere nisu mogle sa lakoćom razumjeti, i šta god da su rekli, napisali i istraživali, njihovi mislioci, osim načelnog prihvatanja tevhida, nisu mogli pojmiti više od brojčanog tevhida biti Božije.

Pitanje tevhida najvažnije je pitanje Kur'ana, štaviše, predstavlja sami temelj kur'anske spoznaje. Ono je očitovanje njegove vjerodostojnosti, tumač svih učenja, morala i kur'anskih propisa. Oslanjajući se na ovo načelo, Kur'an je smjelo izazvao sve vjere na raspravu o jedinstvu biti Božije. Islam se po osnovi ovog pitanja uhvatio u koštac ne samo sa dualistima, mnogobošcima, materijalistima i naturalistima, već i sa iskrivljenim nebeskim vjerama koje tevid tumače na pogrešan način.

Jedinstvo biti Božijeg nije brojčano jedinstvo,² već je čisto apsolutno jedinstvo,³ a to znači da sa predodžbom takvog jedinstva nije moguće

² Brojčano jedinstvo – وحدة العددى

³ Apsolutno jedinstvo – وحدة بالصرافة

pretpostaviti niti zamisliti biće slično Njemu. Apsolutno biće nije ograničeno početkom i krajem postojanja po biti, atributima, intenzitetu, mnoštvu, obuhvatnosti. Ako bi se zamislilo drugo biće na bilo kojoj razini, ono je obuhvaćeno apsolutnim bićem. Prema tome, pored ovakvog jedinstva, nema nikakvog smisla pretpostavljati različitost i neovisnost. Kad god da si Njemu pretpostavio drugoga, ono se vraća prvome. Zbog toga je rečeno: On je Jedan, ali ne brojem, Postojeći, ali ne uz pomoć stupova.

Ovu zbilju predočenu na jasan način susrećemo kroz cijeli Kur'an. Učenje Kur'ana poriče Svetoj Biti sve vidove jedinstva, kao što su brojčano, specifično, po rodu, vrsti, određenosti, posebnosti. Poriče govor hipostaze⁴ koji tvrdi da su otac, sin i sveti duh – bit, znanje i život; istovremeno dok su troje jedno su (npr. osoba koja je živa i znalac, istovremeno dok je jedna osoba predstavlja tri osobe: bit, znanje i život). Kur'an ovu vrstu jedinstva smatra nedostojnom za Istinsku Bit.

Časni Kur'an prihvata ono jedinstvo pri kojem je zamišljanje svakog oblika mnoštva, kako u biti tako i u atributima, neispravno, i šta god da se pretpostavi od mnoštva, bit će ona ista, Jedna Bit. Zato što Gospodar nije ograničen i zato što je Njegova bit istovjetna sa Njegovim atributima, svaki atribut koji se uzme u obzir identičan je drugom atributu, koji je za Njega beskonačan i neograničen. Uzvišen je Bog od onog što mu pripisuju, uzvišen je od onog kako ga opisuju!

Iz istog razloga, gdje god da je u Kur'anu spomenuto Božije ime Svemoguću,⁵ najprije se Bogu pripisuje jedinstvo, a tek potom svemogućnost. Ovim načinom izlaganja Kur'an ne ostavlja priliku nikome ni da zamisli biće Njemu slično na razini uma, što ukazuje da nije moguće da se izvan misli u vanjskome svijetu opredmeti takvo šta.

Obratite pažnju na slijedeći ajet: *Ili su bolji raznorazni gospodari ili Allah Jedini Svemoguću? Oni kojima se, mimo Njemu, klanjate samo su imena koja ste im nadjenuli vi i preci vaši.*⁶

Pripisivanje Bogu jedinstva i Svemoćnosti, Koje nadvladauje svakog pretpostavljenog

sudruga, ne ostavlja ništa, mimo pukog ispravnog imena, osim Svetom Bitku.

*Zar oni koje su pretpostavili Allahu ravnim stvaraju kao što On stvara, pa im se stvaranje čini slično? Reci: Allah je stvoritelj svega i On je Jedini Svemoćni.*⁷

*Ko će imati vlast toga Dana? Allah Jedini Svemoćni!*⁸

Apsolutna vlast Božija ne ostavlja mjesta drugome vladaru, osim da sam vlasnik i ono što posjeduje bude u neposrednoj Božijoj vlasti. Imam Ali je uklonio zastore sa ovog jedinstva Svete Biti. U mnogim svojim govorima opširno je izlagao o apsolutnom jedinstvu, o čemu svjedoče i slijedeći govori iz *Staze rječitosti*:

“U vjeri je na prvom mjestu priznanje Njega. Savršenstvo priznavanja Njega jeste svjedočiti Ga. Savršenstvo svjedočenja o Njemu jest vjerovati u Jednoću Njegovu. Savršenstvo vjerovanja u Jednoću Njegovu jest smatrati Ga čistim. A savršenstvo čistote Njegove jeste odricati Mu svojstva, budući da je svako svojstvo dokaz da je ono različito od onog čemu je pripisan, a sve ono čemu mu je nešto pripisano različito je od svojstva. Tako, svako ko Bogu pripisuje svojstva priznaje Njemu slična, a ko priznaje Njemu slična smatra Ga dvojnošću, a ko Ga smatra dvojnošću priznaje dijelove za Njega, a ko priznaje dijelove za Njega krivo Ga shvaća, a ko Ga krivo shvaća označava Ga, a ko Ga označava ograničava Ga, a ko Ga ograničava određuje Ga brojem.”⁹

“Neka je hvala Bogu za Kojeg jedan uvjet ne prethodi drugom, tako da On može biti prvi prije nego što je bio posljednji i vidljiv prije nego što je bio skriven. Sve što se označava jednim osim Njega – neznatno je. Svaki ugledni osim Njega – rob je...”¹⁰

“Neka je hvala Bogu Koji stvaranjem Svojim upućuje na jestost Svoju, na vječnost Svoju bez početka novinom stvaranja Svoga i na to da Mu ništa nije slično preko sličnosti stvorova Njegovih. Osjetila Ga ne mogu doseći i zavjese zastrijeti s obzirom na razlike između Stvoritelja i stvorenog, Ograničitelja i ograničenog

⁴ Božanska osoba u trojstvu, pretvorba nečega apstraktnog u konkretni lik, utjelovljenje. (Op. prev.)

⁵ قهار – Svemoguću, Silni, Koji sve savladuje.

⁶ Jusuf, 39-40.

⁷ R'ad, 16.

⁸ Mu'min, 16.

⁹ Staza rječitosti, govor 1, str. 51.

¹⁰ Ibidem, govor 64, str. 74.

i Hranitelja i hranjenog. On je jedan ali ne u smislu prvog brojanjem, Stvoritelj je, ali ne kroz kretanje i trud...¹¹

“Neka je hvala Bogu, Stvoritelju ljudi, Rasprostiratelju zemlje, Onome Koji je učinio da rijeke teku i Onome Koji je dao da bilje raste po uzvisinama. Prvina Njegova nema početka nikakvog, niti vječnost Njegova ima kraja ikakvog. On je prvi oduvijek. On je trajan bez roka. Čela se klanjanju pred Njim i usne iskazuju jednoću Njegovu...”¹²

“Onaj koji Mu dodjeljuje stanja ne vjeruje u jednost Njegovu, niti onaj koji ga uspoređuje shvaća zbilju Njegovu. Onaj koji Ga prikazuje ne upoznaje Ga. Onaj koji pokazuje na Nj i zamišlja Ga ne domišlja Njega...”¹³

Također, i odgovor Imama Alija na pitanje Zi’leba može se uvrsti u ovako kratki izbor: “Je si li vidio Gospodara svog, O Zapovjedniče vjernih? On, mir Božiji neka je s njime, odgovori: Zar da robujem onome što ne vidim!?” Ova predaja u dužem obliku zapisanoj u knjizi hadisa *et-Tevhid* od Šejha Saduka sadržava ushićujući govor o apsolutnom tevidu.

Metod tumačenja Kur’ana

Metod tumačenja Kur’ana koji je Allame primjenjivao preuzeo je od svog učitelja irfana i ezoteričkih Božanskih nauka ajetullaha Hadži Mirza Ali Kazija. Osobnost ovog metoda bila je u tome što se značenje ajeta izvodi iz samog Kur’ana. Sam Kazi je ovim metodom napisao tefsir od početka Kur’ana do sure *El-An’âm*. On je svoje učenike podučavao ovom metodu. Allame bi često govorio: “Mi smo ovaj metod preuzeli od marhuma Kazija.”

Dok je još živio Tabrizu Allame je napisao tefsir od početka Kur’ana do sure *El-A’raf*. To je bio sažeti tefsir kojeg je pored drugih svojih zapisa predavao učenicima. Nakon toga započnje pisanje opširnog tefsira, koji je obuhvatao sva potrebna pitanja onog vremena i u kojem

je bila posvećena pažnja različitim aspektima historije, filozofije, pitanja društva i predaja.

Gospodar ga je u ovome pomogao da napiše tefsir pod naslovom *El-Mizân fi tefsiri’l Kur’an* u dvadeset svezaka. Pisanje je započeto otprilike 1374. godine po Hiždri, a završeno je 1392. Godine, u noći Kadra, 23. dana mjeseca Ramazana. Tokom pisanja ujedno je predavao učenicima u Qomu.

Prva osobnost ovog tefsira, a ujedno i najznačajnija, jeste tumačenje jednih ajeta drugim. To znači da se Kur’an tumači samim Kur’anom, na šta nas i poziva predaja, koja kaže: “Jedan dio Kur’ana tumači njegov drugi dio.”¹⁴ (القرآن يفسر بعضه بعضا) Svi kura’nski ajeti objavljeni su iz jednog izvora. Kur’an je jedinstven govor u kojem prethođenje jednih ajeta drugima ne utiče na opće značenje koje se luči iz ajeta. Prema tome, čitav Kur’an je jedan govor, obraćanje koje je izrečeno od strane Jednog govornika, a svaka rečenica može biti naznaka i tumač svake druge rečenice. Ako se na prvi pogled čini da u značenju nekih ajeta postoji nejasnoća, upoređivanjem i razmatranjem drugih ajeta na istu temu ili sličnih njemu ona se otklanja.

Ovaj tefsir je utemeljen je, dakle, na postupku da se jedni ajeti tumače drugim i da se značenje Kur’ana dobije iz samog Kur’ana. Na temelju predočenog, nije ispravan onaj metod kod kojeg se pojmovi i značenja koji su oblikovani izvan obzorja kur’anskog svjetonazora upoređuju sa kontekstom Kur’ana pa se prihvata ono što je u skladu sa njim, a ostalo odbacuje. Prema tome, nije ispravno da zamisli koje uobličimo u razmišljanjima uzmemo kao osnovu, a potom da činimo napor da to uskladimo sa kur’anskim ajetima. Drugim riječima, to bi značilo da se tim mislima daje boja Kur’ana i da mu se prilagode u mogućoj mjeri, kao što su i napisani mnogi tefsiri, a ustvari nisu tefsir nego usklađivanje umnih pretpostavki i izvanjskih zapažanja, ili su tumačenja raznih naučnih disciplina koje se žele nametnuti Kur’anu, kao što su filozofija, empirizam, društvene i historijske nauke i predaje.

vi vidite, govorite i slušate. Njegov jedan dio govori s drugim i njezin jedan dio svjedoči drugom. Ona se ne razilazi u pogledu Boga, niti izvodi sljedbenike svoje od Boga.”

¹¹ *Staza rječitosti*, govor 151, str. 122.

¹² *Ibidem*, govor 162, str. 130.

¹³ *Ibidem*, govor 182, str. 144.

¹⁴ U *Stazi rječitosti* preneseno je: “Knjiga Božija je ta kojom

Jasno je da metodom *prilagodavanja* ajeti u potpunosti gube istinsko značenje, pravi sadržaj i mogućnost vjerodostojnog tumačenja. Jer svaki učenjak, od gramatičara do filozofa, empiriste i prirodnjaka, čak doktora i astronoma, žele svoju nauku nametnuti Kur'anu i na taj način ga iskoristiti kao potvrdu i dokaz za svoje učenje.

Koliko je samo napisano tematskih tefsira ili tefsira skupine ajeta na ove teme. Ova vrsta pristupa ustvari je na tragu obezvrjeđenja Kur'ana, čini ga bezvrijednim i nevjerodostojnim.

Značenja Kur'ana treba preuzeti iz samog Kur'ana. Ovaj metod je potpuno primijenjen u tefsiru *El-Mizan*.

Također, osobenost ovog tefsira jeste uzimanje u obzir općenitih značenja riječi, odnosno usredsređenost na ono za što su one skovane, a ne usmjerenost na njihova značenja određena pojedinačnim slučajevima, kada poprimaju značenje ograničenog karaktera, kao što su partikularna značenja u prirodi i materiji onih sadržaja koji su bliski umu. Ovaj tefsir karakterizira i pravljenje razlike između tačno određenog slučaja na što se odnosi ajet i njegovog samog značenja, odnosno, razdvajanje aspekta ajeta koji se odnosi na konkretan slučaj i onoga na šta sam ajet općenito upućuje.

Sljedeća karakteristika ovog tefsira je brojnost rasprava na različite teme pored samog kur'anskog govora. Svaka tema zasebno se razmatra, ne zalazeći jedna u drugu, kao što su hadiske, sociološke, historijske, filozofske i druge naučne rasprave.

Na istoj osnovi iscrpno je raspravljano o pitanjima današnjice, stanovištima, doktrinama i sve to upoređeno sa islamskim zakonom. Greške i ispravnosti, prigovori i odgovori, poricanje i dokazivanje svakog učenja je osvijetljeno i pojašnjeno. Na prigovore upućenih islamskom zakonu od strane ideologija Istoka, Zapada i nevjernika, koje su prodrle u islamsko okruženje, odgovoreno je na najbolji način, a moguće slabosti i nejasna mjesta su osvijetljena.

Uopće rečeno, Kur'an je prihvatio kao orijentir, temeljnu i vjerodostojnu istinu, i u skladu sa ajetima: *Kur'an je doista govor koji rastavlja istinu od neistine, lakrdija nikakva on nije.*¹⁵ *Laž mu ne prilazi niti sprijeda niti sa zada on je objava od*

*mudroga i hvale dostojnog.*¹⁶ i sličnih njima, izvagao mišljenja drugih pravaca i škola sa Kur'anom, i osvijetlio njihove greške. /.../

Pitanjima etike pristupao je opširno, ali na irfanska pitanja aludirao je samo kratko, jednom rečenicom, otkrivajući more znanja, pozivajući čovjeka susretu sa Bogom i njegovoj istinskoj domovini.

U ovom tefsiru su pomirena egzoterijska i ezoterijska značenja, a između razuma i predaja napravljen je sklad na najbolji način. /.../

Od drugih djela Allame Tabatabajija izdvojamo knjigu *Tevhid*, koju čine tri poslanice i to: *Poslanica o tevhidu*, *Poslanica o lijepim Božijim imenima*, *Poslanica o djelima Božijim*. Ova knjiga, sa poslanicom *Ves'at* i sa knjigom *Čovjek*, koja sadrži tri poslanice i to: *Čovjek prije Ovoga svijeta*, *Čovjek na Ovome svijetu* i *Čovjek poslije Ovoga svijeta* sabrane su u jednu knjigu i objavljene pod naslovom *Sedam poslanica*.

Također, napisao je poslanicu pod naslovom *Ve-lajet*, u kojoj dokazuje posljednje čovjekovo putovanje ka Uzvišenom Bogu, *fena*, tj. iščeznuće u biti Njegovoj i dosezanje položaja čistog robovanja. /.../

Razgovori između Allame Tabatabajija i Henry Corbina, profesora sa Sorbone

Poznanstvo i susreti Allame sa Henry Corbinom započeli su 1378. godine po Hidžri i trajali su više od dvadeset godina.

Na džumu 18. Šabana 1399. godine ovaj rob je posjetio Allame Tabatabajija u Mešhedu. Toga dana razgovor se, između ostalog, vodio i o Henry Corbinu. Njegov tadašnji govor sam zabilježio i sada ga prenosim poštovanim čitaocima:

“Allame je rekao: ‘Henry Corbin je univerzitetski profesor na pariškoj Sorboni, na katedri za šiizam. Skoro je mjesec dana kako je umro. U mnogo prilika smo razgovarali o šiijskom mezhebu.’

Učitelj je rekao: ‘Jednoga dana sam rekao Corbinu kako se u islamu na svim mjestima, bez izuzetka, može obavljati ibadet. Ako neko želi čitati Kur'an, obaviti namaz, učiti dovu ili činiti sedždu, može to praktcirati gdje god da

¹⁵ *Târiq*, 13-14.

¹⁶ *Fussilat*, 41-42.

se nalazi. Poslanik je rekao: Data mi je zemlja mjestom za sedždu i čistom – dok u kršćanstvu nije tako. Bogoslužjenje se mora obaviti samo u crkvi, i to u tačno određeno vrijeme, dok je mimo crkve bogoslužjenje neispravno.

Prema tome, ako se nekom kršćaninu u nekim trenucima javi stanje pažnje i privučenosti, npr. sredinom noći u svojoj kući poželi da se obrati Bogu, šta da radi? On treba da sačeka do nedjelje da se vrata crkve otvore i potom ode tamo obaviti molitvu! Ovo ustvari predstavlja prekid odnosa između Boga i roba.’

Corbin u odgovoru reče: ‘U pravu si, ova primjedba je tačna u vezi sa kršćanstvom. Hvala Bogu kada je u islamu sačuvan odnos između Stvaraoca i stvorenog na svim mjestima i u svim vremenima.’

Profesor reče: ‘Čovjek u islamu kada osjeti potrebu, u skladu sa svojim stanjem i potrebama, priziva Boga, jer On posjeduje najljepša imena, kao što su Onaj Koji oprašta, Milostivi, Hranitelj, Koji strogo kažnjava itd. Dakle, čovjek zaziva Boga posredstvom Božijeg atributa koji nalazi primjerenim svojim potrebama. Naprimjer, ako želi da mu Bog oprostí grijehe, treba se okrenuti imenima Gafūr, Gaffār, Gāfirul-zenb. Međutim, u kršćanstvu Bog nema lijepih imena, osim Bog i Otac. Prema tome, ako vi osjetite potrebu i poželite se obratiti Njemu, prizivajući ga imenima ili atributima, ili za ispunjenje neke potrebe želite Ga osloviti posebnim imenom, šta ćete učiniti?’

U odgovoru reče: ‘Ja u svojim obraćanjima koristim *Sabifu Mehdavije*.’¹⁷

Allame je rekao: ‘Corbin bi često čitao *Sabifu Sedžadije* i plakao.’’/.../

Prilikom godišnjice preseljenja Allame, u novinama *Mladi današnjice* prenesen je intervju sa njegovim sinom. Tokom razgovora riječ je došla i do Henry Corbina, čiji ćemo jedan dio prenijeti ovdje:

‘Jednoga dana, bez da ga je iko od nas išta upitao, otac se okrenu prema nama i u stanju posebne radosti reče: ‘Profesor Corbin je prihvatio islam, ali ne može da to javno prizna.’ Nekoliko dana je prošlo, a profesor Corbin je u inostranstvu organizirao konferenciju, na kojoj je održao temperamentan govor sa puno žara o Imamu Mehdiju. Između ostalog, tada je rekao: ‘Ja sam zbog istraživanja o islamu i otkrivanja ovih istina bio blizu da izgubim

položaj istraživača. Hoću reći da me Crkva želi skinuti sa ovog položaja.’ Kada je otac ovo čuo veoma se obradovao i kazao je: ‘Zar nisam rekao da je profesor Corbin prihvatio islam, ali to ne može javno priznati.’”

Metod ahlaka Allame Tabatabajija

Otkako nam je Gospodar darovao njegovo prisustvo, podario nam je svu milost. On nam je bio sve. U isto vrijeme dok je bio visok, bio je i nizak, dok se uspinjao, spuštao se.

Prema nama, nepristojnim i nestrljivim učenicima, bio je obazriv i nježan, kao otac visokog rasta, koji pognut uzima ruku djeteta, idući korak po korak sa njim: takav je on bio, išao bi uporedo sa svakim ponaosob, u skladu sa njegovim ukusom, razlikom temperamenta i brzine. Na isti način nas je i odgajao.

I pored toga što su mu se u prosvjetljenom srcu dizali uzburkani valovi Božanskih tajni, njegovo lice je bilo vedro i raspoloženo, bez govora ili sa mirnim glasom. Uvijek je bio u stanju razmišljanja, samo ponekad bi mu se pojavio lebdeći osmijeh na usnama. /.../

O dragi učitelju! Poslije Tebe treba izgovoriti rečenicu koju je izgovorio Imam Sedžad, neka je mir Božiji sa njime, pored mezara svoga oca: ‘Svijet je poslije tebe tama, a Ahiret je osvjetljen tvojim licem.’

Ovaj čovjek, jedan cijeli svijet veličine, sjedio bi kao običan đak-početnik na zemlji, u krugu medrese. Sa približavanjem zalaska Sunca odlazio bi u medresu Fejzije i kao ostali učenici klanjao bi akšam za Ajatullahom Hadži Sejjid Muhammed Taki Hunsarijem.

Toliko je bio ponizan i u očuvanju adaba ulagao je toliko truda, da sam mu ne mali broj puta rekao: ‘Na kraju, Vaš adab i obazrivost, učini nas bez adaba! Tako Vam Boga, mislite malo i na naše stanje!’

Četrdeset godina nije viđeno da se je u društvu naslonio na naslonjač ili jastuk. Štaviše, uvijek je sjedio učtivo u prisustvu tek pristiglih, i to malo odmaknut od zida. Ja sam bio njegov učenik i često bih išao do njega kući. Iz učtivosti želio sam sjesti malo naprijed, ali to nikad nije bilo moguće

¹⁷ *Sabifa Mehdavije* je knjiga dova prenesenih od Imama Mehdija. (Op. prev.)

učiniti. On bi ustao i rekao: “Dakle, ja bih trebao da sjednem na krov kuće ili izvan sobe!”

Kada sam prije nekoliko godina bio u Mešhedu otišao sam mu u posjetu. Nađoh ga kao sjedi na dušek. (Zbog slabosti srca liječnik mu je bio naredio da ne sjedi na tvrdom.) Ustao je sa dušeka i ponudio mi da sjednem. Nisam prihvatio ponudu. Stajali smo neko vrijeme tako, dok na kraju nije rekao: “Sjedi da ti nešto kažem.” Poslušah ga i sjedoh, a on sjede na pod. Potom reče: “Htio sam reći da ti je ovdje mekše.”

Od vremena kada sam došao u Qom da učim, često sam odlazio u njegovu kuću, ali nikad nije dopustio da klanjamo za njim namaz u džematu. Ostalo nam je neprežaljeno što nikad nismo uspjeli da se okoristimo njegovim namazom u džematu. Od onog vremena njegov pristup se nije promijenio. Sve do mjeseca ševala ove godine¹⁸ kada je došao u Mešhed i posjetio me u mojoj kući. Prepustio sam mu svoju biblioteku na korištenje. Kada je nastupilo vrijeme namaza akšama prostrli smo mu sedžadu ja i pratilac koji se brinuo za njegovo zdravlje. Napustio sam sobu da bi on otpočeo svoj namaz, a potom ušao i za njim zanijetio namaz džemat, jer sam znao ako ostanem u sobi neće prihvatiti da klanjam za njim.

Blizu četvrt sahata je bilo prošlo od akšama kada me je zovnuo njegov pratilac. Pošto sam došao, reče mi da on još uvijek sjedi i čeka mene da klanja namaz.

Rekoh: “Ja ću da klanjam za tobom!” On reče: “Ne ja ću da klanjam za tobom!”

Rekoh: “Ja Vas molim da Vi svoj namaz otpočnete!” On reče: “I ja također imam takvu molbu!”

Rekoh: “Četrdeset godina je kako imam od Vas molbu da jedan namaz otklanjam za Vama i dosada se nije ostvarila. Molit ću Vas da ovaj put prihvatite!” Sa lagahnim osmijehom reče: “Još jedna godina na onih četrdeset.”

Zaista nisam imao snage da predvodim džemat, a da on klanja za mnog. Obuhvatio me je veliki stid. Na kraju vidjeh da on čvrsto sjedi na

svom mjestu i da ne pomišlja da popusti. S druge strane, nije bilo ispravno poslije toga što me je zovnuo sebi da idem u drugu sobu da sam klanjam.

Rekoh: “Ja sam Vam na usluzi i ako nešto naredite ja ću se pokoriti!”

On reče: “Ja nemam šta da naredim: moja molba je upravo ovo!”

Ustao sam i klanjali smo tako što sam ja predvodio džemat. Nakon četrdeset godina, ni te večeri nisam uspio klanjati za njim i opet sam pao u istu zamku.

Sam Bog zna, onaj njegov izraz lica i stanje stida, koje se na njegovom licu očitavalo uporedo s molbom, postidjeli bi i nježni povjetarac, dok bi žestina i snaga ljepote istopila kamen. /.../

Metod irfana Allame Tabatabajija

Metod irfana Allame je bio metod njegovog učitelja, arifa bez premca, Ajetullhak Hadži Mirza Ali Kazija, a on je slijedio metod odgajanja svoga učitelja Sejjid Ahmed Kerbelajija, a ovaj također svoga učitelja Ajetullhak Ahund Mulla Husejnkoli Hamedanija, neka ih Allah sviju obaspe posebnom milošću Svojom! Njihov metod je bio spoznaja nefs, što nije odvojivo od spoznaje Gospodara.

Ova spoznaja je ostvariva nakon prolaska Svijeta berzaha i formi, potom Svijeta nefs, a otkrovenje krune spoznaje ukazat će se kada u posvećeniku puta ne ostane ni traga od njegova jastva.

Od najvažnijih uslova za dostizanja ovog položaja jeste opservacija, koja znači samopromatranje, a koju treba očuvati u punom značenju te riječi, u skladu sa uvjetima i zahtjevima svake postaje. U suprotnom, obavljanje ibadeta bez opservacije je kao korištenje lijekova bez ustezanja od štetne hrane. Općenitost opservacije koja se razlikuje u skladu sa etapama i njenim pojedinačnim segmentima sadržana je u pet stvari, a to su šutnja, glad, bdjenje noću, usamljenost i neprekidni zikr.¹⁹ /.../

...Upravo tako, razlika metoda Allame Tabatabajija u odnosu na druge bila je u okolnosti da

četiri su stvari: šutnja, kojom spoznaješ stanje svoga srca i duše onakvim kakvim jeste između tebe i tvog Stvoritelja, samoća, kojom se štitiš od nepogoda vremena, kako vanjskih, tako unutrašnjih, glad, pomoću koje obuzdavaš strasti i šejtanska šaputanja, budnost noću, koje ti osvjetljava srce i pročišćava dušu.” Iako su ovdje spomenute samo četiri stvari, jasno je da je neprekidni zikr jedan od najvažnijih ciljeva.

¹⁸ 1401. godine po Hidžri.

¹⁹ O neophodnosti pridržavanja ovih pet stvari zabilježeno je u mnoštvu rivajeta koji prelaze mogućnost da budu prebrojani. Ovom prilikom navest ćemo samo jednu predaju iz knjige *Misbâhul-šar'ije* od Imama Sadika. U njenom 26. poglavlju zapisano je: “Rekao je Imam Sadik: ‘Za vjernika nema smiraja, osim u susretu sa Bogom, a u onome što je mimo toga

je njegov ahlak izviraio iz unutrašnjosti prosvjetljene duše, prihvatanjem istinskog duhovnog putovanja, a njegovo pomno čuvanje odvijalo se u skrivenim dijelovima srca i uma, razlučivanjem svijeta zbilje od svijeta uobrazilje i konvencionalnih vrijednosti, povezivanjem sa zbiljama Božanskih svjetova. Ustvari, njegov ahlak je bio odraz spuštanja njegovog duhovnog položaja u svijet oblika prirode i tijela, a svoje svakodnevne poslove i susretanje sa ljudima usklađivao je sa ovim temeljnim načelom.

Metod ahlaka drugih utemeljen je na uljepšavanju spoljašnosti i pridržavanja šerijatskih i tjelesnih propisa, s ciljem da im se na ovaj način otvore vratašca skrivenog i da tako dođu do puta približavanja Svetom Jedinstvu.

Allame je imao istančanu dušu i ukus te posebnu suptilnost. Od arapskog pjesništva veliko zanimanje pokazivao je za stihove Ibn Farida, a posebno za njegovo remek-djelo *Nazmul-sulúk*, poznato kao *Taijeje kubra*.

Od perzijskih pjesnika pohvalno je spominjao Hafiza Širazija. U nekim prilikama prijateljima bi polagahno kazivao perzijske i arapske irfanske stihove. /.../

Allame je posjedovao pjesničku tankoćutnost. Pisao bi irfanske gazele protkane ljubavlju, aškom i ekstatičnim zanosima. Za primjer, ovom prilikom navest ćemo jedan njegov gazel:

*Ljubav dobrih učini srce i dušu bez straha od svega
Ne odnese šahovski top ono što odnese lice lijepo
Ti zamišljaš da je Madžnun sam postao lud
Od ribe do zvijezde sjajne sve je ukrala Lejla
Ja nisam sam našao put do izvora Sunca
Čestica sam bio dok me je tvoja ljubav privukla gore
Ja suharak bezvrijedni koji u poplavu pade
Kako on oteče, u dubine mora me odnese
Odakle je bio pehar vina i čija je to ruka bila?
U ovom društvu služila i žar ludosti iz srca ukrala
Krajićak obrva tvojih je bio i dženetski dlan tvoj
Otkrivanjem jednim svakog znaka me oslobodi
Ti si me poučio i ti me sagori
Licem plamtećim, oduzevši nam mir
Prijatelji, svi su bili na tvom putu, ali
Krajićak tvojih obrva vidje me i ukrade
Srca slomljenoga, svi u strepnji od tuge za tobom
Ostavio si svijetu, a mene samog poveo.*

²⁰ Enbijā, 67.

²¹ Bekare, 171.

Opća rasprava o razumu, srcu i zakonu: sažetak mišljenja Allame Tabatabajija na ovu veoma važnu temu

Svaki čovjek nalazi u sebi dva područja poimanja i razumijevanja. Jedno se naziva razum i intelekt, a drugo srce i intuicija.

Snagom razuma čovjek shvata svoje dobrobiti i štete, razlučuje između pohvaljenog i pokuđenog, istine i laži. Srcem i intuicijom, koje se još naziva priroda, narav, nagon, instinkt, krajnji osjećaj i skriveno poimanje, dokučuje pitanja kao što su njegova veza sa svijetom postojanja, razlog dolaska na Ovaj svijet, uzajamno privlačenje između njega i prvotnog ishodišta, tj. Uzvišenog Boga.

Naravno, ova dva važna činioća spoznaje postoje u čovjeku uporedo i svaki ispunjava zadaću na svom obzorju spoznaje i osobnosti razumijevanja. Međutim, nijedan nije neovisan od drugog i lišavanjem bilo kojeg čovjeku se zatvaraju vrata jednog cijelog svijeta percepcija. O neophodnosti snage razuma i ovisnosti čovjeka o njemu kazuju mnogi ajeti i predaje. Mi ćemo se ovdje zadovoljiti sa nekoliko primjera. A što se tiče ajeta: *Teško vama i onima kojima se umjesto Allahu klanjate! Zašto ne razmislite?*²⁰ – on objašnjava pojavu kod mnogobožaca da su sljedeći srce i intuiciju u svom činu obožavanja prihvatili nekog drugog mimo Boga, smatrajući istovremeno da su upravo na taj način povezali sa Gospodarem. Zbog neprihvatanja razuma nisu mogli izbjeći pad u zastranjenje kod prepoznavanja i određivanja Boga, smatrajući ga ograničenim, uvjetovanim, videći ga u različitim gospodarima, čije su manifestacije kipovi.

*Oni su glubi, nijemi i slijepi, i oni ne razmišljaju.*²¹ Drugim riječima: Zato što ne koriste razum, oni kao da nemaju vid, sluh i govor.

*A možeš li ti /Poslaniče/ učiniti da te glubi čuju, ako oni ne budu razmišljali?*²²

*Pa, ti obraduj robove Moje, koji govor pomno slušaju i ono najljepše u njemu slijede, to su oni koje je Allah uputio i oni su, zbilja, umni ljudi.*²³

Jasno je da pažljivo slušanje i poslije toga razlučivanje između istine i laži, lijepoga i ljepšega,

²² Junus, 42.

²³ Zumer, 17-18.

zadaća snage razuma. Upravo zbog toga, na kraju ajeta naglašava se da su oni umni ljudi.

*Primjer onih koji ne vjeruju je primjer stoke na koju se više, ali ona čuje samo zov i viku. Oni su gluh, nijemi i slijepi, oni ne razmišljaju.*²⁴

Nevjernici su prihvatili vjeru odazivajući se pozivu nagona. Slijedeći taj nagon oni prakticiraju čin obožavanja, bilo to čak i kipovima, ali zato što nisu pomoć tražili od razuma, svoje unutarnje nagone i osjećaje stalno iskrivljavaju u uobrazilje i imaginacije bez ikakve čvrste osnove u dokazu. Oni nisu mogli time zadovoljiti savjest. Postali su oličenje osobe koja ne poima od govora ništa, osim zvuka. Do ušiju njihovih ne dopire istina niti govor tevhida, osim nekih pojmova, ne shvataju zbilju, duša je ne prihvata, i oni su zaista nijemi i slijepi, i ne shvataju.

A što se tiče predaja, u zbirci hadisa *Kāfi* prenosi se od Imama Sadika: "Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.a.: 'Kada vidite čovjeka da obavlja mnogo namaza i mnogo posti, ne smatrajte ga velikim, sve dok se ne uvjerite kojeg mu je stepena razum.'"²⁵

U istoj knjizi istim senedom prenosi se od Imama Sadika: "Temelj i stup čovjeka je razum."²⁶ Također, na istom mjestu zabilježeno je od Imama Sadika: "Razum je vodič vjernika."²⁷

O neophodnosti srčanog i intuitivnog puta govori više ajeta i predaja. A to se tiče ajeta: *Zašto oni po svijetu ne putuju pa da srca njihova shvate ono što treba shvatiti, i da uši njihove čuju ono što treba čuti, ali nisu oči slijepi, već srca u grudima.*²⁸

Ajet se obraća razumnim osobama; međutim, slijedenjem i pokoravanjem željama duše koja navodi na zlo, oni su svoju savjest pokrili koprenama grijeha, a srca su oslijepili.

*Ti ne možeš mrtve dozvati niti gluhe dovikati kada se leđima okrenu.*²⁹

U ovom ajetu Gospodar je osobe koje su iskvarile savjest i unutarnje svjetlo, uporedio sa mrtvacima, štaviše, predstavio ih je kao stvarne mrtvace, osobe gluhe, u stalnom bijegu, dok ričeci istine ne ostavljaju nikakva traga na njih.

*Allah će učiniti da čuje onaj koga On hoće, a ti ne možeš dozvati one u grobovima.*³⁰

*Zaista oni nemaju nadu u Onaj svijet, isto kao što su nevjernici, koji su sudruzi kaburova, bez nade.*³¹

*Zar je onaj koji zna da je istina ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga kao onaj koji je slijep.*³²

U ovim ajetima Uzvišeni Gospodar je potpuno jasno obznanio stanje onih koji su unutrašnjost svoju učinili tamom i sebi zatvorili put ka drugome svijetu, uporedivši ih sa mrtvacem koji živi među kaburovima ili kao što je u drugom ajetu rečeno da su oni kao slijepci.

Ovi ajeti govore o nepostojanju prosvijetljenog srca, a ne o nekorisćenju snage razuma.

Predaja na ovu temu ima toliko mnogo da se ne mogu niti prebrojati, a ovom prilikom navest ćemo samo nekoliko njih:

U knjizi *Kāfi* od Ali ibn Ibrahima od njegovog oca Ibn Faddāla od njegovog oca Ibn Ebi Džumejla od Muhammed Halebija preneseno je da su pitali Imama Sadika za tumačenje ajeta "Božija priroda na osnovu koje je ljude stvorio", u odgovoru je rekao: "Stvorio ih je u tevidu."³³

Također, u istoj knjizi prenosi se od Ali ibn Ibrahima od Muhammed ibn Isaa ibn Ubejde od Junusa od Džamila ibn Darrādža da je rekao:

"Pitao sam Imama Sadika o Božijim riječima: 'On je onaj koji spušta smirenost na srca vjernika.' Rekao je: 'To je iman.' Upitao sam ga za ajet: 'i ruhom Svojim ih osnažio.' Rekao je: 'To je iman.' Pitao sam ga za značenje: 'i obavezao ih bogobojaznošću.' Rekao je: 'To je iman.'"

Također, preneseno je od Ali ibn Ibrahima od Muhammed ibn Isaa od Junusa od Abdullah ibn Muskana da je pitao Imama Sadika o Božijem govoru:

"On (Ibrahim) je bio prave vjere musliman."

U odgovoru je rekao: "Ono srce koje je iskreno i u njemu nema ni traga od ibadeta kipova."³⁴

Možemo primijetiti kod ovih predaja da očišćenje srca od naslaga tame prirode i nefsanskih

²⁴ *Bekare*, 171.

²⁵ *Usūli Kāfi*, litografsko izdanje, sv. 1, str. 26.

²⁶ *Ibidem*, str. 25.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Hadž*, 46.

²⁹ *Naml*, 80.

³⁰ *Fātir*, 22.

³¹ *Mumtabine*, 13.

³² *R'ad*, 19.

³³ *Usūli Kāfi*, sv. 1, str. 13.

³⁴ *Ibidem*, str. 15.

želja, kao i vjerovanje u Boga i tevhidski fitret, jeste unutarnje svjetlo, koje je izvor srčane spoznaje i naklonjenosti duše ka svjetovima Melekuta, Džeberuta i Lahuta.

Poslije svega što je rečeno, može se izvesti zaključak da oba oblika percepcije i spoznaje, umna i srčana, postoje u čovjeku, i da su oba neophodna čovjeku u njegovom kretanju.

Srčano osvjetlo donosi iman i uspostavlja odnos između zbilje čovjeka sa Uzvišenom Biti Stvaraoca. Da nema srčanog uvjerenja, hiljade intelektualnih, filozofskih i umnih razmišljanja ne bi učinila čovjeka skrušenim i pokornim. Ni nakon niza tačnih dokaza, utemeljenih na čvrstim osnovama, uznemirena duša i savjest ne pronalaze svoj mir i sigurnost.

Umno promišljanje uspostavlja ravnotežu unutarnjih osjećaja, sprječava razvijanje sklonosti ka imaginaciji i mašti, vodi i upravlja dušu na ispravni put.

Ako ne bi bilo umnog razmišljanja, unutarnji doživljaj bi skrenuo sa ispravnog puta, a iman bi prešao u imaginacije i uobrazilje, te pod utjecajem suočavanja sa običnom stvari koja privlači srce, sam bi bio privučen, a tijelo bi stalno bilo izloženo nedaćama.

Iz priloženog se može jasno razumjeti spor između razuma i srca, i davanje prednosti jednom nad drugim. Ustvari, ova prepirka je bez osnove. Ljubav i razum ispunjavaju dvije sasvim različite zadaće. Svaka od njih se nalazi u svom posebnom području percepcije. Postojanje oba je neophodno i u slučaju da se jedan zanemari, neizbježno nanosi štetu drugome.

Šerijat također ojačava oba stajališta i pristizhe u pomoć svakom od njih koji oslabi, jer sve troje, razum, srce i Šerijat, govore o jednoj zbilji i tri su prevodioca jednog značenja.

Prema tome, nemoguće je da vjerski propis bude u suprotnosti sa sudom razuma i fitreta, ili da sud razuma bude u suprotnosti sa propisom Šerijata i fitreta, ili da sud fitreta bude u suprotnosti sa propisom Šerijata i razuma.

Razum, Šerijat i srce se stalno potpomažu i međusobno se čuvaju.

On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisao Nuhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo

naredili Ibrahimu i Musau i Isau: "Pravu vjeru ispovijedajte i u tome se ne podvajajte."³⁵

A tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da potvrdi knjige prije objavljene i da nad njima bdije. I ti im sudi prema onome što Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim, i ne odstupaj od Istine koja ti dolazi, svima vama smo zakon i pravac propisali.³⁶

A tebi smo poslije odredili da u vjeri ideš pravcem određenim, zato ga slijedi i ne povodi se za strastima onih koji ne znaju.³⁷

U knjizi *Kāfi* od Ebu Abdullah Ašari od Hišam ibn Hakam prenosi se: "Govorio mi je Imam Musa ibn Džafer dok nije stigao do sljedećeg: 'O Hišame! Bog posjeduje dva dokaza spram ljudi, spoljnji i unutarnji, spoljnji su poslanici, vjerovjesnici i imami, mir neka s njima, a unutarnji to je razum.'"

Također u knjizi *Kāfi* preneseno je od Muhammed ibn Jahja: "Rekao je Imam Ali: 'Osoba o kojoj se sa sigurnošću osvjedočim da u njoj postoji jedna od dobrih vrlina, smatrat ću sve druge vrline postojećim, a preći ću preko nedostatka drugih vrlina. Međutim, ne mogu preći preko nedostatka razuma i vjere, jer gdje god ne postoji vjera ne postoji i sigurnost. Nema mirnog i uspješnog života sa postojanjem straha i uznemirenja. Nedostatak razuma je nedostatak života. Ovakve osobe mogu se uporediti jedino s mrtvacima.'"

U kur'anskim ajetima, predajama Poslanika i Imama naglašena su sva tri aspekta, jačanje razuma i srca i obavezno slijeđenje Šerijata. Božiji ljudi su u svojim dovama od Uzvišenog Boga tražili upotpunjenje sva tri aspekta.

U *Stazi rječitosti* čitamo dovu Imama Alija: "Hvala Bogu Koji nije dao da osvanem mrtav, niti da sam bolestan, niti da su žile moje zlom iskvarene, niti da sam kažnjen za djela zla, niti da sam bez potomstva, niti da sam napustio vjeru svoju, niti da poričem Gospodara svoga, niti da osjećam odbojnost prema vjerovanju svome, nit da mi je razum oslabio, niti da sam kažnjen kaznom naroda prije mene."³⁸

Naš učitelj Allame Tabatabai, neka mu Allah posveti djelo, u sva tri područja je dostigao savršenstvo, štaviše, kroz stoljeća je bio bez uzora.

³⁵ Šura, 13.

³⁶ Ma'ide, 48.

³⁷ Džásije, 18.

³⁸ Vidi: *Staza rječitosti*, govor 214, str. 172.

A što se tiče savršenstva snage uma i spekulativne znanosti, da je bio bez uzora u svijetu islama složili su se u tome i prijatelji, i neprijatelji.

A što se tiče savršenstva u svom praktičnom metodi i unutaršnjem putovanju kroz skrivene svjetove i melekut, dostizanje stepena bliskih i iskrenih, njegova šutnja za života i skrivanje tajni koje je smatrao jednom od najvećih obaveza, ne dozvoljava mi da čak i nakon njegove smrti na ovom mjestu otkrijem više od ovoga. Pored već rečenog, na kraju samo da kažem: Allame je na ovome svijetu bio skriven, skriven je došao i skriven je otišao.

/.../ Ovdje, kada želim privesti kraju ovu knjigu, koliko je samo prigodno da navedem govor Imama Alija, koji je izrekao kada je proučio ajet *Ljudi koje kupovina i prodaja ne ometaju da Boga budu svjesni*, opisavši stanja i odlike Božijih ljudi i Njegovih prijatelja, da bi uz beričet ovog govora završila ova biografija, i ujedno da bi se ukazalo na činjenicu da su sve ove osobine bile oživljenje u našem učitelju Allame Tabatabajiju. Kao da je Amirul-mu'minin imao njega na umu i učenike škole tevhida kada je rekao:

“U razdobljima i vremenima svim, kada nije bilo vjerovjesnika, bilo je ljudi kojima je Allah, uzvišeni su darovi Njegovi, nadahnjivao umove njihove i govorio s njima kroz srca njihova. Oni su, poput vodiča u pustinjama, svjetlom budnosti očiju svojih, ušiju i srca podsjećali na dane Božije i činili da drugi osjećaju strah stajanja pred Njim. Svakoga ko bi izabrao Put srednji pohvalili bi, te ga obavijestili izbavljenjem. Ali, osuđivali bi put onoga koji bi skrenuo desno ili lijevo te ga upozorili na propast. Tako su oni bili svjetiljke u tminama tim i vodiči u nejasnostima tim.

Zaista sjećanje na Boga ima sljedbenike svoje, koji su to odabrali umjesto svijeta ovog tako da ih trgovina i kupoprodaja ne odvrćaju od tog. Oni govore u uši nemarnih, odvrćaju ih od zabrana Božijih, upućujući ih na pravičnost koju i sami čine i odvrćaju od zla od kojeg se i sami ustežu. Zato kao da su otputovali sa svijeta ovoga na svijet drugi, iako su još uvijek na ovome, i kao da su se osvjedočili u ono što je poslije njega. Kao da su otkrili tajne stanovnika iza zavjese ovosvjetske tokom dugog boravka njihovog iza nje! A Dan sudnji kao da ispunjava obećanja svoje za njih! Oni

su zato za stanovnike svijeta ovoga otklanjali zastor nad tim dok ne vidješe ono što ljudi nisu vidjeli i ne čuše ono što ljudi nisu čuli.

Kad bi ih predstavio sebi u vrlim stanjima i časnim skupovima njihovim, kako su razvili svitke zapisa djela svojih, pripravili se i spremili za polaganje računa za svako malo i veliko djelo koje im je bilo naređeno, a oni ga nisu prihvatili, ili koje im je bilo zabranjeno, a oni se u nj upustili i leđa svoja natovarili težinom tereta svojih, potom bili slabi da ih ponesu, pa zato grcaju u plaču i međusobno se u njemu podržavaju dok još podižu glas Gospodar svome u kajanju i priznavanju, našao bi da treba da budu znamenja upute i svjetiljke u tmuni. Okruženi su melekima. Mir je spušten na njih. Otvorene su im kapije nebesa i za njih su pripremljeni položaji časti na mjestu o kojem ih je Allah obavijestio. Zato će On biti zadovoljan trudom njihovim i pohvalit će stanja njihova. Prizivajući Ga, oni udišu zrak oprosta. Stalno im treba dobrotu Njegova i ponizni su sužnji veličine Njegove. Dugo trajanje nevolje ranilo je srce njihovo, dok je plač dugotrajni zakrvario oči njihove. Ruka njihova kuca na svakoj kapiji težnje ka Bogu. Mole Onoga Čija darežljivost nije uskraćena i u Kojega se neće razočarati oni koji Mu teže.

Obračunaj zato sebe radi sebe, jer drugi zaista imaju onoga koji će svidjeti račun s njima, a ne ti.”³⁹

Stanje našeg učitelja posljednjih godina života je bilo veoma neobično. Stalno je bio duboko zamišljen sam sa sobom. Njegova opservacije je bila jakog intenziteta i rijetko se opuštao. Posljednju godinu života je najčešće bio u stanju sna, zanosa i ekstaze. Kada bi se probudio odmah bi uzimao abdest i stisnutih očiju bi sjedao okrenut prema kibli. /.../

Jedan od učenika je rekao: “Jednom prilikom kada sam otišao da ga obiđem bio je u veoma teškom stanju. Sva svjetla u sobi su bila upaljena, a on obukao odjeću i stavio turban na glavu i u stanju razdraganosti i neopisivog raspoloženja šeta sobom. Kao da je nekoga čekao.”

Jedan od mojih učitelja je rekao: “Posljednjih dana života Allame išao sam svakoga dana poslijepodne do njegove kuće. Prvo bih završio njegove poslove, a potom bih ga izvodio malo

³⁹ Vidi: *Staza rječitosti*, govor 220, str. 176.

u dvorište, da prošeta. Jednom kada sam otišao do njega i poslije pozdrava ga upitao: 'Da li imaš potrebu za nečim?', on nekoliko puta ponovi: 'Imam potrebu! Imam potrebu! Imam potrebu!' Shvatio sam da je njegova namjera bilo zapravo nešto drugo, nešto što se nalazi na drugim obzorjima. Potom sam otišao u drugu sobu i on je ušao u nju, a da nije otvarao oči. Bio je zauzet zikrom, koji nisam mogao odgonetnuti, sve dok nije nastupio akšam-namaz. Vidio sam da je – ne otvarajući oči i podižući glavu ka nebu

– otpočeo učiti ezan, a potom i obavljati namaz." Njegovo stanje bilo je iz dana u dan sve teže, a onda su ga prebacili u bolnicu. Kada je pošao iz kuće, obratio se supruzi riječima: "Ja se više ne vraćam!"

Proveo je blizu jedne sedmice u bolnici. Posljednjih dana bio je potpuno bez svijesti, da bi u nedjelju ujutro, 17. muharema 1402. godine po Hidžri, tri sahata prije podneva, preselio u Vječnu kuću i preobukao staru odjeću tijela odjećom vječnoga života.

Abstract

The Shining Sun

Allame Sayyid Muhammad Husayn Husayni Tehrani

The translation of parts of the book *The Shining Sun* is an attempt to get to know better one of those people who testified that there is no god but God with all their life, and who were complete embodiment of this basic principle of Islam. Allame Sayyid Muhammad Husayn Husayni Tehrani was a close disciple of Allama Tabatabai, both in the intellectual sciences and in the Irfan. After the death of his teacher, he began writing a book of memories, which was published under the title *The Shining Sun* and was dedicated to him. The book was written on the basis of conversations between the student and his teacher. It is divided thematically into seven parts, and, on this occasion, a short segment of each part will be presented to admirers of the character and work of this great man.

Keywords: the method of Irfan, the method of tafsir, the method of ethics, Henry Corbin

*Nada moja sjahala je
u svetom području blagostivosti Tvoje,
čežnja moja zapaljena je
u dvorištu darežljivosti Tvoje.
Tako ispuni moje očekivanje od Tebe,
opečati posao moj dobrom,
i smjesti među odabrane prijatelje Svoje,
one koje Si postavio usred Vrta Svoga,
i nastanio u boravištu časti Svoje,
čije si oči obveselio gledanjem u Te
u Danu susreta s Tobom,
i koje si učinio nasljednicima
položaja iskrenosti u blizini Tvojoj!
O Onaj Kojeg blagostivijeg dosežatelji ne dosežu
i od Kojeg milosnijeg nastojatelji ne nalaze,
o Najbolji od onih s kojima se usamljeni usamljuje,
o Najnježniji od onih u kojih se izgnani sklanja,
prema prostranstvu oprosta Tvog ispružio sam ruku svoju,
za skut blagostivosti Tvoje čvrsto sam se uhvatio,
pa ne pokaži mi uskraćivanje
i ne pogodi me razočarenjem i gubljenjem,
o Uslišatelju moljenja,
o Najmilosniji od milosnih!*

(Imam Sedžad Zejnulabidin, dio
Šapćućeg moljenja onih koji se nastoje približiti)

